

УДК 378[81`367:811.161.2]

Дружененко Раїса Сергіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
raisa0872@yandex.ru

ФУНКЦІОНАЛЬНА ОСНОВА НАВЧАННЯ СИНТАКСИСУ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМЕНТАР

Анотація. У статті подано лінгвістичний коментар до проблеми навчання синтаксису простого речення майбутніх учителів мови і літератури на функціональній основі, обґрунтовано семантичний, когнітивний, комунікативний, прагматичний аспекти синтаксичного функціоналізму.

Ключові слова: функціональна основа навчання; функціональний підхід; семантичний, когнітивний, комунікативний, прагматичний аспекти синтаксичного функціоналізму.

Актуальність дослідження. Синтаксис простого речення – особливий розділ навчального курсу «Сучасна українська літературна мова» у системі підготовки майбутнього вчителя-словесника, оскільки саме речення як основна конструктивна і комунікативна одиниця мови містить у собі ключ до вирішення багатьох фундаментальних і прикладних проблем. Опис, функціонування та особливості використання речення у мовленні є предметом дослідження сучасної мовознавчої і лінгводидактичної науки.

Традиційно в синтаксичній парадигмі сучасної української мови виокремлюють три основні підходи дослідження речення: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний, функціональний. Вивчення програм, посібників, підручників із синтаксису простого речення для вишів дозволяє констатувати пріоритет формального підходу, компетенцією якого є класифікація синтаксичних об'єктів, опис формального рівня речення, значення синтаксичної одиниці та комплекс проблем, які не мають прямого виходу в мовленнєву практику. Проте сучасні аспектимовної освіти (комунікативність, антропоцентричність, текстоцентричність, дискурсивність та інші) зумовлюють новеосмислення процесу навчання синтаксису простого речення з опертям на

функціональний підхід, у центрі уваги якого – призначення мовної одиниці, її роль (функція) в акті комунікації.

Функціональну основу вивчення синтаксису у вищих закладах освіти обстоюють мовознавці О.Бондарко, І.Вихованець, М.Всеволодова, К.Городенська, Н.Гуйванюк, О.Караман, С.Караман, А.Левицький, А.Загнітко, Г.Золотова, М.Плющ та ін.), що зумовлене сучасними вимогами до мовної освіти: сприйняття і розуміння мови та мовлення у пізнавальних процесах, формування вмінь комунікативної взаємодії суб'єктів спілкування, осмислення ситуативно-поведінкових чинників, що сприяють успішній, впливовій комунікації тощо. Перспективним у цьому напрямі є методичне осмислення навчання синтаксису простого речення як одиниці активної, динамічної (М.Вашуленко, Т.Донченко, С.Єрмоленко, С.Караман, О.Караман, О.Копусь, І.Кухарчук, С.Одайник, С.Омельчук, Л.Паламар, М.Пентилюк, К.Плиско, Г.Шелехова та ін).

Отже, **метою дослідження** є з'ясування основ функціонального підходу до навчання синтаксису простого речення як пріоритетного. Серед завдань – окреслити основні аспекти сучасного синтаксичного функціоналізму, з'ясувати важливість когнітивної, комунікативної та прагматичної парадигм навчання простого речення в умовах лінгвістичної підготовки вчителів-словесників, осмислити лінгвістичну модель функціональної основи навчання синтаксису простого речення.

Виклад основного матеріалу. Навчання майбутнього вчителя української мови і літератури в окресленому напрямі зумовлює врахування двох основних аспектів: з одного боку, глибока академічна підготовка, а з іншого – прикладна, педагогічна, що передбачає можливість адаптації сформованих знань, умінь і навичок студента-філолога до шкільного курсу синтаксису простого речення. Отже, суттєвим, на наш погляд, є обґрунтування в студентській аудиторії лінгвістичної основи окресленої проблеми, зокрема опрацювання питання історії та розвитку функціональної теорії, осмислення сучасної моделі, термінологічної бази, основних принципів синтаксичного функціоналізму.

Функціоналізм як лінгвістична парадигма має давню традицію, що ґрунтується на осмисленні мови як явища динамічного: мова – це система знаків, що функціонує. Основні стратегії розвитку функціональної основи вивчення мовних явищ були закладені наприкінці 19 століття (В.фон Гумбольдт, О.Потебня, Б. де Куртене, Ф. де Соссюр та ін.).

Деякі аспекти функціоналізму В. фон Гумбольдта вбачаємо в обґрунтуванні природи мови не стільки як продукту людської діяльності, скільки самої діяльності. У цьому контексті досить цінною для послідовників функціонального підходу в лінгвістиці є теорія динаміки мови: мова за своєю суттю є дещо постійне, але водночас вона є змінною, активною в кожен окремий момент, особливо якщо брати до уваги живе мовлення. Ймовірно, ця гумбольдівська теорія знайшла відображення в сучасному понятті ситуації спілкування та контексту, від якого залежить вибір і функціонування мовних одиниць. Ідеальними для подальшого розвитку стали також ідеї вченого про роль так званої людської духовної сили, яка впливає на розвиток і функціонування мови.

Один із головних постулатів про взаємозв'язок мови і мислення О.Потебні наскрізно функціональний: мова функціонує завдяки мисленнєвим процесам людини, а кожне висловлення є творчістю думки. Не називаючи основної функції мови (комунікативної), науковець підкреслює її суб'єктивний характер і стверджує, що вона кожної миті належить двом: тому, хто говорить, і тому, хто розуміє. Не завжди думка, висловлена однією людиною, може бути зрозумілою іншій людині (реципієнтові), оскільки існує ближче значення, що корелює з уявленням, і віддалене значення, що корелює з поняттям змісту думки.

Цінною в аспекті розвитку функціональної лінгвістичної парадигми є теоретична концепція Б. де Куртене, який довів, що сутність мови – в її мовленнєвій діяльності, а сам механізм мови можна осягнути тільки шляхом дослідження живого мовлення. З метою вивчення природи мови науковець використовує поняття функції як дії організму: тільки за умови аналізу функції мови стає зрозумілим розвиток самої мови. Розвиваючи теорію про систему

мови як сукупність взаємопов'язаних елементів, Б. де Куртене наполягає на тому, що будь-який елемент може мати місце в цій системі і може вважатися лінгвістичним фактом – чи то порядок слів, чи інтонація, чи звук, чи абзац – якщо він має яку-небудь функцію. Особливості функціонування мовних явищ дослідник радить вивчати на ґрунті живого мовлення.

Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра побудована на основі антиномій: мова-мовлення, синхронія-діахронія у мовних процесах, внутрішня-зовнішня лінгвістика. Дослідник підкреслює суб'єктивне начало мови, а також указує на ряд зовнішніх чинників, що стають основою закономірностей функціонування членів мови. Між елементами мовної системи науковець відкриває два типи зв'язків: 1) синтагматичні як такі, що діють за принципом лінійності (кожна мовна одиниця має функцію сполучатися з іншою мовною одиницею); 2) асоціативні як такі, що є ознакою смислових функцій одиниць мови. Їх сукупність, на думку дослідника, й утворює мову та визначає її функціонування. Мовознавчі погляди Ф. де Соссюра стали основою для філософії граматики О.Єсперсена та концепцій функціонального синтаксису членів Празької лінгвістичної школи.

Автор теорії прогресу в мові, теорії трьох рангів, теорії активного й пасивного у граматиці, теорії формул та вільних висловлень у системі граматичних одиниць О.Єсперсен в основу лінгвістичної концепції кладе принцип взаємодії граматичних і логічних категорій, що за основу має саму природу людського мислення, і намагається з'ясувати, які категорії мислення знаходять відображення в граматичних категоріях, якою мірою граматичні категорії відповідають логічним або збігаються з ними. Об'єктивний світ та мислення є тим мірилом, що допомагає з'ясувати значення й використання граматичних явищ у живому мовленні. Уводячи в актив поняття *живої граматики*, учений намагається осмислити мову як явище людської діяльності, роль мовця і слухача у напрямі значення та функцій мовних одиниць, використаних у процесі комунікації.

Лідер Празького лінгвістичного гуртка В. Матезіус намагається створити функціональну граматику мови, яка б займалася вивченням мовних засобів з

погляду їхніх функцій у мовленнєвому спілкуванні з урахуванням різноманітних зв'язків із позалінгвальною дійсністю. Основними постулатами функціоналізму представників Празької лінгвістичної школи були такі: мова – продукт людської діяльності; мова – це система засобів вираження думки, що служить певній меті; основна мета мовця – бажання висловитися; лінгвістику слід вивчати з погляду функціонального осмислення. Празькій лінгвістичній школі належить обґрунтування понять функції мовного явища, потенціальної здатності мовних засобів, актуального членування речення, взаємного зв'язку форми і значення (функції) у мовному матеріалі, принципу вивчення мовних явищ від функціональних потреб до формальних засобів та ін.

Стратегічним матеріалом у дослідженні проблеми синтаксичного функціоналізму є напрацювання І. Мещанінова (категоризація мови через поняття), Л.Щерби (концепція пасивної й активної граматики), В.Виноградова (функціональний аналіз мовної сфери через категорію модальності) та ін.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки функціональна парадигма вивчення мовних явищ стає дедалі змістовною, межі її стають ширшими, що пов'язане з новим баченням мови не лише як явища статичного, але й динамічного, не лише як даної системи, а й засобу діяльності та впливу в окремій ситуації спілкування. Глибокому обґрунтуванню підлягають проблеми функціональної фонетики, функціональної лексикології, функціональної морфології, функціонального синтаксису, функціональної стилістики.

Інтеграційна база та взаємопроникнення різних галузей мовознавчої науки зумовили виокремлення в межах загальної функціональної теорії функціонально-семантичного, функціонально-когнітивного, функціонально-комунікативного, функціонально-прагматичного та інших аспектів (Н.Арутюнова, Ф.Бацевич, О.Бондарко, І.Вихованець, К.Городенська, Н.Гуйванюк, С.Єрмоленко, А.Загнітко, Г.Золотова, Н.Іваницька, В.Матезіус, О.Мельничук, М.Плющ, Г.Почепцов, М.Олешков, І.Сусов, К.Шульжук та ін.).

Вивчення й аналіз наукової літератури дозволяє констатувати особливе зацікавлення вченими функціональним синтаксисом, що зумовлене природною сутністю речення як одиниці динамічної. З одного боку, речення є самостійною

мовною одиницею, що інтегрує мовні одиниці нижчих рівнів, а отже, забезпечує аналіз їх функціонального навантаження у межах елементарної комунікативної одиниці, а з іншого боку, речення (висловлення) можна розглядати як елемент тексту (дискурсу) – у цьому напрямі передбачається вихід за межі мовної системи й аналіз функцій речення (семантичних, когнітивних, комунікативних, прагматичних) на рівні мислення, мовлення та комунікативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Таким чином, окреслюючи межі функціональної основи до навчання синтаксису простого речення, зважаємо на докомунікативний і комунікативний рівні функціонування мовних одиниць, сферу функціонування (мовна система і мовлення, що представлене текстовою й дискурсною основою) та різні інтеграційні аспекти сучасного функціоналізму, що були названі вище.

Актуалізація функціональної основи синтаксису простого речення у практиці викладання сучасної української літературної мови вищих навчальних закладів зумовлює повну реалізацію вимог комунікативно-когнітивної методики навчання та забезпечує формування вмінь майбутнього вчителя української мови і літератури адекватно оцінювати ситуацію спілкування, вибирати із варіативної бази саме той мовний засіб, який найбільше відповідає ситуації, зумовлює успішний комунікативний акт.

Особливістю функціонального підходу до синтаксису простого речення, на відміну від формального, є опора на традиційну рівневу структуру мови, але не за узвичаєним принципом «від форми до значення», а навпаки – «від значення до форми» (тобто від смислу до способів його вираження) та функції мовних одиниць у мовленні. На думку багатьох мовознавців, саме такий принцип зумовлює переосмислення формального погляду на мову, а в лінгводидактиці, зокрема у навчанні синтаксису простого речення, дозволяє йти від того, що необхідно для формулювання думки, передачі смислу і як ефективніше це зробити. Хоча є й інший погляд на реалізацію принципів функціонального синтаксису. Зокрема І.Вихованець услід за О.Бондарком обстоює обидва принципи дослідження синтаксичних одиниць, доводить, що перевага одного із принципів не робить синтаксис більш чи менш

функціональним: «Можливість двоякого розв'язання проблеми («функція – форма» або «форма – функція») знаходить підтвердження в об'єктивному існуванні граматики мовця і граматики слухача, що відбиває двобічний характер мовленнєвого акту, акту породження мовлення та його сприймання» [2, 199].

Виходячи з того, що основним завданням функціонального підходу є вивчення й обґрунтування функцій мовних одиниць у мові та мовленні, можемо констатувати, що базовим поняттям функціоналізму є поняття функції. У лінгвістичній літературі воно не має однозначного тлумачення. Деякий час відбувалося ототожнення функції та значення мовної одиниці (представники Празької лінгвістичної школи). Проте це різні поняття. Значення мовної одиниці – це її інформативна наповненість, а функція – призначення у мовній системі та мовленні (Л.Блумфільд, О.Єсперсен, В.Шмідт та інші).

Г.Золотова демонструє деяке розмежування цих понять на синтаксичній основі: значення – це зовнішня, позамова парадигма синтаксичних засобів, що виражає відношення до реальної дійсності, функція – внутрішня властивість, що виражає відношення синтаксичної одиниці до одиниці комунікативної, тобто її роль у загальномовній, синтаксичній системі, у побудові зв'язного мовлення у практичному використанні різних комбінацій мовних одиниць. Відтак серед функцій синтаксичних засобів дослідниця називає мовну, власне синтаксичну, побудови та комбінаторну, а розрізнення понять значення і функції дозволяє їй по-іншому бачити зміст пріоритетного принципу функціоналізму: не як діаду «значення – форма» (або навпаки), а як тріаду «значення – форма – функція» [5, 8].

Позиція І.Вихованця щодо означеної проблеми ґрунтується на категоріях семантичності й асемантичності функції. Функція може бути семантичною, якщо мовний знак використовується для позначення предметів, явищ, відношень об'єктивної дійсності, та асемантичною, якщо він знаходить вияв у формальних структурах [2, 15].

З метою осмислення майбутніми вчителями-словесниками підходів до класифікації функцій простого речення, на наш погляд, необхідно

відштовхнутися від позиції та можливості функціонування речення у сфері мови і сфері мовлення, розрізнення понять «функції мови», «функції мовлення» та «функції мовних одиниць». Поясненню підлягає проблема функцій простого речення на комунікативному та докомунікативному рівнях функціонування (Г.Золотова), диференціації функцій синтаксичних одиниць відповідно до формального, семантичного, комунікативного підходів (І.Вихованець) і залежно від здатності (потенціалу) синтаксичної одиниці та її конкретного використання (реалізації) (О.Бондарко) тощо.

Навчання синтаксису простого речення на функціональній основі зумовлює теоретичне обґрунтування сучасних аспектів функціоналізму, зокрема функціонально-семантичного, функціонально-когнітивного, функціонально-комунікативного, функціонально-прагматичного. Методична система навчання синтаксису простого речення майбутніх учителів української мови і літератури має ґрунтуватися на інтеграції названих аспектів, тому потребує осмислення кожен із них.

Функціонально-семантичний аспект базується на семантичному принципі виділення мовних категорій та різних рівнів мовних засобів їх вираження. Семантична функція пов'язує в одну систему лексичні, морфологічні, синтаксичні, інтонаційні мовні елементи. Базовими категоріями зазначеного аспекту є функціонально-семантичні категорії суб'єкту, предикату, об'єкту, кількості, часу причини та інші як універсальні значення (сенси) одиниць різних рівнів. Особливість цього аспекту полягає в тому, що мовні одиниці вивчаються відповідно до принципу виділення функціонально-семантичних полів (а не як системи рівнів). Кожне поле може об'єднувати різнорівневі мовні засоби, що виражають близькі або подібні значення та функції.

У парадигмі семантичного аспекту функціонального синтаксису науковці оперують поняттями «модель речення», «типове значення», «синтаксичне поле речення» [5]. Перші два поняття – це синтаксичні абстракції як результат узагальнення структури та семантики деякої множини речень, що існують і можуть бути використані з метою комунікації. Під синтаксичним полем

речення розуміють систему, що має центр (базове речення) і периферію (структурно-семантичні модифікації та синонімічні конструкції).

Функціонально-семантичний аспект вивчення синтаксису спрямований у сферу мови і забезпечує формування вмінь у майбутніх учителів-словесників осмислювати значення речень, групувати їх у синтаксичні поля за семантичною та структурною ознаками. Це є першим кроком і основою формування подальших умінь вибрати із потенційного арсеналу речень саме того, що найбільше відповідає ситуації спілкування та інтенції мовця.

Розвиток когнітивної та комунікативної галузі мовознавчої науки спричинив вивчення комунікативної і когнітивної функції мови (мовлення) й вирізнення на цій основі функціонально-когнітивного та функціонально-комунікативного аспектів навчання синтаксису простого речення.

Розкриття когнітивної сутності синтаксичних одиниць неможливе без з'ясування проблеми взаємозв'язку мови, мовлення, мислення, бо когнітивні смисли, закладені в них, – це не що інше, як результат мисленнєвих процесів людини. Український мовознавець О.Жаборюк стверджує, що мислення існує в двох іпостасях – предикативності та предикації, які знаходять вербальне вираження в мові та мовленні як виразників об'єктивного й суб'єктивного начала[4]. При чому когнітивна структура предикації є сукупністю всіх знань людини про оточуюче, своєрідною концептуальною моделлю світу.

Людина як суб'єкт пізнання сприймає й оцінює навколишній світ не тільки в чітко окреслених формах, а й у всіх його відтінках. Тому відбувається конфлікт між мовою і мисленням: існуюча система мови не завжди ідеально пристосована для передачі думки, усіх відтінків світосприймання. Наслідком є абстрагування мислення від логічно-мовної предикативної структури і створення нового засобу предикатування, який вбирає як ознаки предикативності, так і предикації. У свою чергу, це призводить до вторинної обробки мовного матеріалу, появи когнітивних смислів та концептуалізації світу.

Існування когнітивних смислів на рівні синтаксису простого речення підтверджує функціонування у мовленні різних семантико-граматичних варіантів висловлення та їх синонімічних конструкцій, а також «практикою

перифразування в процесі мовленнєвої діяльності, коли мовець може висловити... різними мовними засобами із значеннями, що відрізняються, один і той же мисленнєвий зміст»[1, 59].

Природнім і необхідним, на наш погляд, є навчання синтаксису простого речення майбутнього вчителя української мови і літератури з урахуванням функціонально-комунікативного аспекту, оскільки «з комунікативною функцією найтісніше пов'язаний синтаксичний лад мови як той рівень (найвищий), який реалізує спілкування»[2, 194]. Комунікативний аспект, як і когнітивний, спрямований у сферу мовленнєвої організації висловлення, а отже, дозволяє вивчати прості речення не як типові, абстраговані від мовленнєвих трансформацій зразки чи моделі, за якими утворюються мовні одиниці, а в контексті, тобто як реалізовані мовні засоби з можливим породженням нових семантико-синтаксичних явищ, що можуть бути закріплені мовною системою.

У контексті речення набуває додаткових функцій – мовленнєвих. Г.Золотова серед таких називає композиційно-синтаксичну (як основну) та експресивно-оцінну (як факультативну)[6]. Указані функції зумовлюють активні, динамічні процеси у використанні моделей речень: відбуваються заміни, перифразування, ускладнення тощо. Основою формування вмінь і навичок студента оцінювати ситуацію спілкування, здійснювати свідомий вибір синтаксичної одиниці, осмислювати необхідність перифразування та використання моделі речення послужить теоретична підготовка, зокрема з'ясування понять комунікативної ситуації, актуального членування речення, мовленнєвого регістру тощо.

Прагматична орієнтація навчання синтаксису знаходить вираження у поглибленні теорії функціональної значеннєвості синтаксичних структур, що більш активно включатиме ілюкативні чинники і передбачає кінцевий результат – вплив на реципієнта (створення перлокутивного ефекту). За основу вивчення береться не те, з чого складається висловлення і що воно виражає, а в умовах якої комунікативної ситуації, з якими намірами здійснюється висловлення і чи досягає воно мети взаєморозуміння або впливу на адресата.

Вивчення прагматики синтаксису простого речення повинне зайняти особливе місце в системі роботи з формування прагматичної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури, оскільки забезпечує роботу на основі окремого висловлення, залучення широкого текстового та дискурсивного матеріалу і є базовим етапом у формуванні загальної комунікативної грамотності.

Висновки. Усе сказане і проаналізоване вище пересвідчує в тому, що функціональна основа навчання синтаксису простого речення є такою, що найбільше відповідає сучасним вимогам мовної освіти студентів педагогічних закладів, оскільки за мету має не стільки осмислення структурної наповненості одиниці мови, що є далеким від життя та мовленнєвої діяльності, скільки заглиблення в комунікативну суть її з проекцією на формування умінь і навичок адекватного вибору та використання варіантів висловлень у ситуації спілкування з неодмінною умовою досягнення мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарко А.В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии/А.В. Бондарко. – М.: ЛИБРОКОМ, 2013. – 208 с.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови/ І.Р. Вихованець. – К.: Наук.думка, 1992. – 224 с.
3. Всеволодова М.В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса. Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка/М.В. Всеволодова. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 502 с.
4. Жаборюк О.А. Комунікативно-когнітивна сутність мови та мовлення (філософські аспекти)//Мовознавство. – 2004. - №1. - С.39-44.
5. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М.: ЛИБРОКОМ, 2009. - 325с.
6. Плющ М.Я. Проблема відокремлення і відокремлених компонентів речення (семантико-синтаксичний і комунікативно-прагматичний аспекти): Навч. посібник/ М.Я. Плющ. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. –92 с.

Рецензент

Караман С.О.- д.пед.н., проф.

Стаття надійшла до редакції 6.02.2015

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ОСНОВА ОБУЧЕНИЯ СИНТАКСИСА ПРОСТОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ: ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ КОММЕНТАРИЙ

Дружененко Раиса Сергеевна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского языка
Киевский университет имени Бориса Гринченка, г.Киев
raisa0872@yandex.ru

Аннотация. В статье дан лингвистический комментарий к проблеме обучения синтаксиса простого предложения будущих учителей языка и литературы на функциональной основе, обоснованы семантический, когнитивный, коммуникативный, прагматический аспекты синтаксического функционализма.

Ключевые слова: функциональная основа обучения; функциональный подход; семантический, когнитивный, коммуникативный, прагматический аспекты синтаксического функционализма.

FUNCTIONAL TRAINING BASE SYNTAX OF SIMPLE SENTENCES OF FUTURE TEACHERS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE: LINGUISTIC COMMENT

Rayisa S. Druzenenko

PhD in pedagogics
Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv
raisa0872@yandex.ru

Annotation. In the article it is presented studying the syntax of a simple sentence of the future teachers of the language and literature in functional basis, justified the semantic, cognitive, communicative, pragmatic aspects of syntactic functionalism.

Keywords: the functional basis of studing; the functional way; semantic, cognitive, communicative, pragmatic aspects of syntactic functionalism.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANLITERATED)

1. Bondarko A.V. Principles of Functional Grammar and Questions of Aspectology/A.V. Bondarko.-M.: LIBROKOM, 2013.-208p. (in Russian)
2. Vykhovanets I.R. Essays on Functional Syntax in Ukrainian Language/I.R. Vykhovanets. - K.: Nauk.dumka, 1992.-224p. (in Ukrainian)
3. Vsevolodova M.V. Theory of Functional-Communicative Syntax. Fragment of Applied (Teaching) Language Model/M.V. Vcevolodova. - M.: Izd-vo MGU, 2000.-502 p.(in Russian)
4. Zhaboryuk O.A. The Communicative-Cognitive Nature of Language (Philosophical aspects)//Movoznavstvo.-2004.- № 1.- P. 39-44. (in Ukrainian)
5. Zolotova G.A. Essey of Functional Syntax of Russian Language/G.A. Zolotova M.: LIBROKOM, 2009.-352 p. (in Russian)
6. Plyushch M.Ya. The Problem of Separation and Separated Components of the Sentence (Syntactic-Semantic and Communicative-Pragmatic Aspects): Tutorial/ M.Ya. Plyushch.-K.: Publication NPU of M.P. Dragomanov, 2010. - 92 p. (in Ukrainian)